

15. Криміналістика: учебник для вузов / И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин, Е.П. Ищенко и др. ; под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Высш. шк., 2000. – 672 с.

16. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін. ; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Юридична думка, 2004. – 656 с.

17. Митричев С.П. Методика расследования отдельных видов преступлений / С.П. Митричев // Криміналістика и судебная экспертиза : респ. межвед. науч.-метод. сб. – К. : Выща школа, 1973. – Вып. 10. – С. 27–33.

18. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина : курс лекцій / В.О. Навроцький. – К. : «Знання», 2000. – 776 с.

19. Нетеса Н.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : 12.00.08 / Н.В. Нетеса. – Харків, 2012. – 20 с.

20. Нетеса Н.В. Суспільно небезпечні наслідки порушення правил охорони або використання надр / Н.В. Нетеса // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць ІВПЗ НАПрН України. – Вип. 22. – Х. : Право, 2011. – С. 219–231.

21. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М.М. Паламарчук, О.М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998. – 416 с.

22. Перебитюк М.В. Криміналістична характеристика екологічних злочинів / М.В. Перебитюк, А.О. Паламарчук // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 282–285.

23. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики : монографія / Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. – Х. : Право, 2006. – 624 с.

24. Салтєвський М.В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях / М.В. Салтєвський // Криміналістика и судебная экспертиза. – К., 1982. – Вып. 25. – С. 13–20.

25. Экологические преступления: квалификация и методика расследования / Гавриш С.Б., Грузков В.Г., Матусовский Г.А. и др. ; под ред. В.Е. Коноваловой – Х., 1994. – 226 с.

УДК 343.98.06:504.9

К. Латиш,
аспірант

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ТИПОВИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ВАНДАЛІЗМУ

Важливою умовою якісного розслідування є вміння слідчого (прокурора) правильно аналізувати та оцінювати ситуацію, що склалася. Це сприяє повноті та правильності висунання версій при розслідуванні злочину. Зміст початкового етапу розслідування обумовлюється різноманітністю слідчих ситуацій, які потребують індивідуального підходу до оцінки їхніх особливостей та визначенню завдань розслідування. Криміналістична методика не може розробити наукові рекомендації, розраховані на кожну конкретну слідчу ситуацію. Мова може йти лише про типові слідчі ситуації та оптимальні рішення. Метою вивчення

слідчих ситуацій є виявлення типового в особливому та створення на цій основі системних комплексів оптимальних методик розслідування злочинів.

Перш ніж перейти до дослідження самих типових слідчих ситуацій, зупинимося на особливостях характерних для початкового етапу розслідування вандалізму: (1) розслідування відбувається в умовах «інформаційного дефіциту» та недостатності часу для прийняття процесуальних і організаційних рішень; (2) обмеження можливості отримання доказової інформації процесуальним шляхом, зважаючи на те, що не завжди відомі очевидці цього злочину;

(3) встановлення місцезнаходження, пошук та викриття винних у злочині вимагають взаємодії та координаційних дій більшості підрозділів міліції.

В основу типізації слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування вандалізму можуть бути покладені різноманітні критерії: 1) обсяг і зміст даних, які відомі на момент внесення кримінального провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань; 2) визнання особою, що вчинила злочин, своєї вини і бажання співпрацювати з органами слідства; 3) кількість можливих співучасників злочину; 4) стосунки, що склалися між учасниками розслідування; 5) джерело одержаної інформації про вчинений акт вандалізму; 6) викрадення предмету злочинного посягання, його частин, з метою подальшої реалізації чи осквернення його та залишення на місці події; 7) характер мотиву: корисливий, хуліганський, політичний, ідеологічний чи екстремістський.

Аналіз судово-слідчої практики розслідування актів вандалізму дозволяє виділити наступні типові слідчі ситуації.

Перша слідча ситуація: є заява потерпілого про вчинення щодо його майна акту вандалізму, предмет злочинного посягання пошкоджений або осквернений, але залишений на місці події, встановлено особу, що вчинила злочин, та вона визнає свою причетність.

У даній ситуації в основному висувуються версії щодо мотивів вчинення злочину, спрямованості умислу та мети. Для перевірки цих версій рекомендується проводити наступні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: 1) огляд місця події, місця затримання злочинця, огляд предметів та інших об'єктів, вилучених у злочинця, а також пов'язаних із вчиненням акту вандалізму; 2) обшук підозрюваного, його освідчення та огляд одягу; 3) допит підозрюваного; 4) одержання зразків (змивів з рук, піднігтевого вмісту тощо); 5) обшук за місцем проживання (місцем роботи) підозрюваного; 6) допит свідків; 7) застосування спеціальних знань (призначення судових експертиз); 8) надання доручення щодо вивчення особи підозрюваного, його способу життя, кола знайомих, мотивації його поведінки.

Розподіл наявної в розпорядженні слідчого інформації про злочин відповідно до типової структури моделі дозволяє визначити: а) чи немає у наявних даних протиріч; б) відомості, щодо яких саме компоненти кримінальної ситуації поки відсутні. За формулою: «дано: а, b, с; потрібно визначити (знайти) х, у ...» можна визна-

чити сутність, основний зміст проблеми. Однак для того, щоб перейти до осмислення проблемної ситуації, у вказану формулу необхідно внести додаткові дані, а саме: умови, в яких потрібно знайти необхідний елемент. Ці умови є ніщо інше, як «стан» інших компонентів слідчої ситуації (психологічного, процесуально-тактичного, матеріально-технічного) характеру: матеріальні ресурси, можливості слідчого, процесуальний стан розслідування, психологічні особливості учасників кримінального процесу і т.д. Таким чином, у свідомості слідчого поступово вибудовується модель проблемної ситуації, яка допомагає визначити невідоме у справі або знайти шляхи його пошуку [1, с. 43].

Проілюструємо викладене прикладом із слідчої практики. До чергової частини Ізюмського міськвідділу міліції Харківської області від секретаря Комарівської сільської ради надійшло повідомлення про те, що в ніч на 7 жовтня в селищі Ізюмського району, на території місцевого цвинтаря, невідомий здійснив акт вандалізму. Пошкоджено пам'ятники та надмогильні плити, зламані та розкидані надмогильні атрибути. На місце злочину негайно виїхала слідчо-оперативна група, яка встановила, що на кладовищі пошкоджено близько 25 могил похованих громадян. Зламані, погнуті хрести, розбиті та повалені надгробні плити. Все це говорило про навмисну зухвалість та жорстокість невідомого. З місця злочину були вилучені фрагменти пошкоджених плит. У ході проведення оперативно-розшукових заходів працівниками міліції за скоєння цього злочину було затримано мешканця селища 1997 року народження. Як повідомив підозрюваний, він пішов до цвинтарю зібрати солодоші та в якийсь момент вирішив пошкодити надгробні плити. На питання навіщо він це зробив, відповідь була – заради розваги [2].

Побудуємо інформаційну модель цієї ситуації, розташувавши наявну інформацію про злочин відповідно до типової модельної структури, визначивши відоме та невідоме. Дано: потерпілі – місцеві мешканці; дії злочинця – наруга над могилами, зламані та розкидані надмогильні атрибути. Потрібно встановити: особу злочинця, час вчинення злочину, механізм вчинення злочину. Необхідні дії слідчого: проведення огляду місця події на предмет виявлення слідів ніг, слідів злому огорожі, знарядь, проведення оперативно-розшукових заходів, використання даних криміналістичних обліків на предмет пошуку осіб, раніше засуджених за вчинення актів вандалізму, а також неповнолітніх осіб, які перебувають «під

особливим контролем» у правоохоронних органів через раніше вчиненні адміністративні правопорушення.

Друга слідча ситуація полягає у наступному: є заява від третіх осіб (очевидців або жителів району (сусідів), які під час вчинення злочину, перебували на місці події або у громадському місці, транспорті), особа вчинила акт вандалізму та зникла, залишивши сліди злочину, про цю особу є певна інформація за ознаками зовнішності, є очевидці злочину, виявлено предмет злочинного посягання. У більшості випадків має місце вчинення вандалізму саме з корисливого мотиву, а не з хуліганського, як у попередній слідчій ситуації. Тому важливим є відпрацювання пунктів збору металобрухту та потенційних «металошукачів»: переважно серед осіб, що знаходяться за «межею бідності». Означене підтверджується слідчою практикою у Луганській області, де було вчинено акт вандалізму над пам'ятником «Воїнам-Визволителям» та викрадено чавунну огорожу. Внаслідок відвідування пунктів збору металобрухту було з'ясовано особу, що вчинила злочин, його «псевдоним» у злочинних колах. У результаті спілкування з іншими «металошукачами» вдалося з'ясувати місце перебування вандала – занедбане бомбосховище – та затримати його. Він докладно надав пояснення та визнав свою вину [4].

У цій слідчій ситуації висувають версії щодо особи та місцезнаходження злочинця. При цьому мають виокремлюватися розшукові версії, перевіряючи які, слідчому необхідно мати деякі відомості про особу підозрюваного (демографічні, особливі прикмети зовнішності, одягу, мови тощо) щодо кола його знайомих та родичів, способу життя, майнового стану.

З метою перевірки цієї ситуації проводяться: 1) опитування очевидців злочину (під час опитування особливу увагу приділити на встановлення підстав виникнення підозр щодо конкретної особи, дані про особу злочинця, звернувши особливу увагу на відомості про злочинця, необхідні для організації його пошуку «за гарячими слідами» (прикмети його зовнішності, особливості поведінки); 2) пошук та перевірка пунктів металозбору, у тому числі й нелегальних; 3) переслідування «за гарячими слідами» та пошук злочинця у місцях можливого його перебування; 4) огляд місця події; 5) застосування спеціальних знань (призначення судових експертів); 6) доручення проведення перевірки причетності до вчиненого злочину осіб, які відповідно до криміналістичної характеристики вандалізму можуть вчинити подібні злочини: рані-

ше засуджені за вчинення злочинів проти громадського порядку та моральності; безробітних та осіб, які ніде не навчаються, зловживають спиртними напоями, які проживають у районах вчинення злочину та схильних до вчинення протиправних діянь; компаній підлітків, які проводять дозвілля в районі вчинення злочину та схильних до вчинення протиправних діянь.

Третя слідча ситуація: встановлено факт вчинення акту вандалізму, відсутня будь-яка інформація щодо злочинця. Очевидці злочину також відсутні. Є дані про особу, що вчинила злочин, та про предмет злочинного посягання, які отримані оперативно-розшуковим шляхом, у ході розслідування інших злочинів. Ілюстративним у цьому випадку є наступне кримінальне провадження у Донецькій області. Акт вандалізму на кладовищі селища Гольмівський (м. Горлівка, Донецької області) вчинив 35-річний безробітний місцевий житель. Затримали ж чоловіка при спробі збути викрадене майно у пункт прийому металобрухту, де на той момент перебували працівники міліції та документували факт порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом. Під тиском доказів затриманий відмовлятися не став і у скоєному зізнався [3]. У цьому випадку кримінальне провадження вноситься до Єдиного реєстру досудових розслідувань за фактом вчинення кримінального правопорушення. Для таких ситуацій характерна загальна інформаційна невизначеність, перевага «білих плям» в загальній картині злочину, недостатність інформації про особу злочинця, сліди, особу злочинця, злочинні зв'язки, розміри нанесених збитків.

Четверта слідча ситуація: є дані про вчинений акт вандалізму, предмет злочинного посягання був викрадений та не виявлений, особу, що вчинила злочин, не встановлено. У цьому випадку слідчі версії висуваються щодо особи злочинця (злочин вчинено однією особою або групою осіб, місцевим жителем або приїжджим, раніше не судимим або судимим тощо). Основним завданням у цій ситуації є встановлення злочинця, його розшук та затримання.

Для побудови моделі особистості злочинця інформація може бути отримана як з процесуальних, так і з непроцесуальних джерел. В якості інформації, здобутої з процесуальних джерел, слід розглядати, наприклад, відповідним чином вилучені і залучені до справи матеріальні сліди злочину. Аналізуючи використовувані слідчими непроцесуальні джерела отримання інформації про властивості особистості злочинця, відзначимо, що деякі практики, крім

традиційних, суттєву увагу приділяють так званім нетрадиційним методам. Так, при дослідженні графіті та інших надписів на стінах, будь-яких поверхнях можуть застосовуватися окремі положення графології – галузі знання, що вивчає взаємозв'язок психофізичних якостей і почерку людини. Створення цілісної моделі кримінальної ситуації дозволяє цілеспрямовано оцінити всю сукупність змін обстановки місця події та забезпечує комплексний підхід до вирішення завдання встановлення як обставин скоєння злочину, так і ознак особи, яка його вчинила (стать, вік, функціональні, професійні та інші особливості). При моделюванні особистості злочинця необхідно використовувати зв'язки між елементами криміналістичних характеристик: злочинець-потерпілий, злочинець-спосіб, злочинець-обстановка. З таких позицій становить інтерес, наприклад, методика моделювання особи злочинця за даними про спосіб вчинення злочину. У ній передбачено використання в ході моделювання широкого обсягу вихідної інформації, сувора її формалізація і застосування можливостей штучного інтелекту з метою накопичення відомостей щодо раніше розслідуваних злочинах певного виду, встановлення численних кореляційних залежностей між особистістю злочинця та іншими елементами криміналістичної характеристики злочину, а також і автоматизація самого процесу моделювання [1, с. 43].

З цією метою рекомендуються такі дії: 1) опитати заявника про обставини, що відбулися (сталися); 2) здійснити огляд місця події; 3) по закінченню огляду місця події вирішити питання про призначення експертиз виявлених в ході огляду об'єктів та звернутися до відповідних криміналістичних обліків (дактилоскопічному, обліку за способами вчинення злочинів тощо); 4) одночасно з оглядом місця події провести заходи, спрямовані на пошук можливих свідків (поквартирний обхід, опитування жителів будинку, працівників організацій та установ тощо); 5) доручити оперативним працівникам перевірку відношення до вчинення цього злочину осіб, які відповідно до криміналістичної характеристики вандалізму, можуть вчинити подібні злочини: раніше засуджені за вчинення злочинів проти громадського порядку та моральності; безробітних та осіб, які ніде не навчаються, зловживають спиртними напоями, які проживають у районах вчинення злочину та схильних до вчинення протиправних діянь; компаній підлітків, які проводять дозвілля в районі вчинення злочину та схильних до вчинення протиправних діянь; 6) проаналізувати дані про оперативну обстановку,

що склалася у районі, звернувши особливу увагу на виявлення подібних злочинів.

П'ята слідча ситуація: пошкодження, осквернення предметів злочинного посягання під час масових заворушень, безпорядків, політичної та економічної нестабільності у країні. Показовою у цьому випадку є так званий «Ленінопад», хвиля осквернень та подальшого пошкодження, у деяких випадках демонтування, пам'ятників В.І. Леніну, а також іншим комуністичним діячам (зокрема, К. Марксу, М. Островському, Ф. Дзержинському та іншим).

У цій ситуації необхідно мати на увазі, що злочин міг бути вчинений групою осіб, які налаштовані радикально («Правий сектор»), можливо, мають певне відношення до радикально патріотично налаштованих політичних сил (наприклад, ВО «Свобода») чи громадських організацій (ВГО «Патріот України»).

Для виявлення осіб, причетних до злочину, необхідно провести наступні дії: 1) виявити усіх радикально налаштованих осіб, груп, які можуть бути причетними до вчинення побідного злочину, пошук осіб, раніше судимих за подібні злочини; 2) здійснити пошук та допит свідків, аналіз оперативної обстановки району, виявлення осіб, які брали участь у масових заходах; 3) затримання підозрюваного, його обшук, обшук місця його проживання та прилеглих територій до місця його проживання та до місця події; 4) допит підозрюваного; 5) допит свідків.

Отже, на початковому етапі розслідування мають місце наступні слідчі ситуації: 1) є заява потерпілого про вчинення щодо його майна акту вандалізму, предмет злочинного посягання пошкоджений або осквернений, але залишений на місці події, встановлено особу, що вчинила злочин, та вона визнає свою причетність; 2) є заява від третіх осіб (очевидців або жителів району (сусідів), які під час вчинення злочину перебували на місці події або у громадському місці, транспорті), особа вчинила акт вандалізму та зникла, залишивши сліди злочину, про цю особу є певна інформація за ознаками зовнішності, є очевидці злочину, виявлено предмет злочинного посягання. У більшості випадків має місце вчинення вандалізму саме з корисливого мотиву, а не з хуліганського, як у попередній слідчій ситуації; 3) встановлено факт вчинення акту вандалізму, відсутня будь-яка інформація щодо злочинця. Очевидці злочину також відсутні. Є дані про особу, що вчинила злочин, та про предмет злочинного посягання, які отримані оперативно-розшуковим шляхом, у ході розслідування інших злочинів; 4) є дані про вчи-

нений акт вандалізму, предмет злочинного посягання був вкрадений та не виявлений, особу, що вчинила злочин, не встановлено; 5) осквернення та пошкодження предметів злочинного посягання під час масових заворушень та безпорядків, мітингів, особливо в умовах політичної та економічної нестабільності. Розглянуті типові слідчі ситуації і відповідні основні напрямки розслідування вимагають від слідчого творчого мислення та урахування всіх індивідуальних особливостей ситуацій, випадкових факторів.

Ключові слова: слідчі ситуації, типізація слідчих ситуацій, початковий етап розслідування вандалізму.

У статті представлено дослідження, в якому здійснюється типізація слідчих ситуацій початкового етапу розслідування вандалізму, виокремлюються особливості кожної з типових слідчих ситуацій, які ілюструються прикладами із сучасної слідчої практики.

В статті представлено дослідження, в якому здійснюється типізація слідчих ситуацій початкового етапу розслідування вандалізму, виокремлюються особливості кожної з типових слідчих ситуацій, які ілюструються прикладами із сучасної слідчої практики.

следственных ситуаций, которые иллюстрируются примерами современной следственной практики.

The article examines with the issues concerning typical investigation situations of vandalism, their species and illustrated modern examples from investigation practice.

Література

1. Волчецкая Т.С. Современные проблемы моделирования в криминалистике и следственной практике: учебное пособие / Т.С. Волчецкая. – Калининград : Калининград. гос. ун-т, 1997. – 95 с.

2. Заради розваги 13-річний школяр пошкодив майже 25 могил // Електронний ресурс [Режим доступу] : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/425864>.

3. Злодій приніс вкрадений столик прямо в руки міліціонерів // Електронний ресурс [Режим доступу] : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/722872>.

4. Лутугинські міліціонери упродовж доби затримали вандала // Електронний ресурс [Режим доступу] : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/466214>.

УДК 347.91 / .95

Н. Сергієнко,

здобувач кафедри цивільного та трудового права
Київського університету права Національної академії наук України

ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО ПРИМУСОВЕ ПРОНИКНЕННЯ ДО ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

З врахуванням практики Європейського суду з прав людини, право на справедливий суд охоплює і площину виконання судового рішення. Без проникнення до житла чи іншого володіння особи в ряді випадків виконання судового рішення значно утруднюється або взагалі стає неможливим. Відповідно до ст. 30 Конституції України, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку не інакше як за вмотивованим рішенням суду. Дослідження проблематики проникнення до житла чи іншого володіння особи у виконавчому про-

вадженні не було предметом комплексних наукових досліджень вчених-цивілістів. З огляду на вказане, наукові розробки окресленої тематики є нагальними та актуальними. Загальна проблематика виконання рішень була предметом наукових досліджень С.Я. Фурси, Є.І. Фурси, С.В. Щербак, Ю.В. Білоусова, С.С. Бичкової, І.А. Бірюкова, В.І. Бобрика та інших вчених-процесуалістів. Дискусійні питання, пов'язані з проникненням до житла чи іншого володіння особи, розглянуті у роботах І.Ф. Літвінової, Ю.Ю. Орлова, О.В. Воронової та інших вчених-юристів. Проте